

ראיון עם עזריאל ענב
16 באוגוסט 1995
פרויקט תיעוד תולדות חיל-הים
מראינת: דניאלה רן

קלטת 1, צד א'

התגייסתי לפלמ"ח בסוף שנת 1943. הייתי מהצעירים ביותר, אולי אפילו הצעיר ביותר שהתגייס לפלמ"ח, לאחר שעזבתי בכיתה ששית את גימנסיה הרצליה.

כאשר התגייסתי לפלמ"ח, בזמן קצר מאוד לאחר מכן, נשלחתי לקורס אלחוט, שזה היה הדבר הסודי ביותר במסגרת הפלמ"ח, מאחר והייתי מודע ליצחק שדה שהיה ידידו של אבי.

ש. היכרת אותו קודם שהתגייסת לפלמ"ח?

ת. כן. עברתי את קורס אלחוט בג'וערה ולאחר תקופה קצרה מאוד נשלחתי לקהיר במצרים על מנת לפתוח שם תחנת אלחוט, כאשר הטכנאי שהרכיב אותה היה צביקה בית-דין. תפקידי במצרים היה להוות את הקשר של הפעילות שהיתה במצרים להברחת נשק מהמדבר המערבי, כאשר בקבוצה שישבתי אתה היה מוקה לימון, שבא גם לבדוק אפשרות להעביר מעפילים ממצרים לארץ-ישראל. בקבוצה שהייתי בה, שפעלה בקהיר, היו מוקה לימון, רפי רקנאטי שבא מאותה פלוגה שלי בפלמ"ח בזמנו, פלוגה ד'. היה אתנו שלמה חביליו, שנשלח מטעם המוסד לעליה וגם בתפקיד של גיוס אנשים להגנה.

ש. אמרת שבדקו אפשרות להביא עולים דרך מצרים?

ת. דרך מצרים בסירה מהירה. הימאי שהיה צריך לגרום לכל הפעילות הזאת היה מוקה לימון. בתחנה הזו פעלתי בתחומים שונים. גם בעניין הברחת הנשק, גם בעניין הזה וגם בגיוס להגנה וגם בפעילות של איסוף של המחלקה הערבית שהיתה בזמנו.

ש. העברתם גם עולים או שרק תכננתם להעביר אותם?

ת. העברנו ספינה אחת שהעביר אותה מוקה, בשנת 1944. הפעלתי את התחנה בתחילה מתוך מחנה של הצבא הבריטי, היחידה 405 שהיתה יחידת מובילי מים במדבר במקום שנקרא פאנארה. המעניין שהמקום הזה נכבש אחר כך על ידי כוחותינו במלחמת יום כיפור. כך שהיתה לי ההזדמנות לבקר שם שנית. ביחידה הזו היה נציג ההגנה ששמו היה שלמה לנדאו (להט), שהיה גם פעם בחיל האוויר ומפקד אל על ומנהל אל על. מפקד המחנה היה מייג'ור פרומקין, אבל הוא לא ידע שאני לא בצבא הבריטי. הייתי רשום בתעודות מזויפות, כך שהוא לא היה מודע לזה שאני בכלל לא בצבא. אחר כך בדרך הזו העברנו גם כמה מחברינו, שביניהם היה צ'אטו, שגמר את בית הספר הימי, שהיה אחר כך גם טייס והיה גם חבר כנסת. היה גם גיינגי וייצמן שהיה במוסד לעלייה. כולם עברו באותו המחנה. לאחר מכן נשלחו בכל מיני דרכים לאירופה. זה היה כבר סוף המלחמה. אמנם אירופה כולה עוד לא שוחררה, אבל כבר הגיעו למערב אירופה בתחילת ההעפלה. אני הועברתי לאחר מכן לקהיר כדי להפעיל בצורה מסודרת את תחנת האלחוט. בתחילת 1945 נקראתי ארצה וחשבתי שאוכל לחזור ליחידה שלי במושב. היינו קבוצה שהתארגנה לעלייה לרמות נפתלי. הייתי צריך להפעיל שם גם את תחנת האלחוט. נקראתי מיד על ידי גרישה ודוידקה נמרי. הם לקחו אותי מיד בלי לאפשר לי אפילו להתארגן. הייתי בבגדי עבודה. לקחו אותי לאנייה יוונית שנקראת "קאדיו", שהתחילה בקו ים-תיכוני ואמרו לי: תעלה על האנייה ושם כבר ידעו מה לעשות. נתנו לי 10

מטבעות זהב. אני עולה על האנייה ולא מכיר אף אחד ולא פוגש אף אחד. אחרי כמה זמן הגיע לאותה אנייה גם חברי אלכס שור, שצריך היה להיות בן-זוגי למשימה שאספר עליה אחר כך. עלינו בנמל חיפה על האנייה. אף אחד לא בא להיפרד מאתנו. קיבלנו את המטבעות מהמשרד שלנו שניהלה אותו עופר. קראו לזה חדר 11 בבניין הסוכנות. קיבלנו את המטבעות בלי שום הוראות ושום דבר. הודיעו לנו שיפגשו אותנו במרסיי. יצאנו לדרך עם עצירות בכל מיני מקומות כמו יוון, איטליה. אגב, לא פגש אותנו באנייה אף אחד שצריך היה לטפל בנו על מנת לתת לנו מקומות לינה והוראות מה לעשות הלאה. ישנו על הסיפון על כסאות נוח ואיש לא התקשר אתנו.

ש. איש לא הפריע לכם גם?

ת. ניסינו לישון באחת הקבינות באנייה, אבל אז הסתבר לאנשי האנייה שזה מישהו שישן שם בלי רשות וסגרו לנו את התא.

ש. איך אכלתם?

ת. ירדנו עם כולם לאכול?

ש. ואיש לא שאל?

ת. איש לא שאל. זה היה חדר אוכל שאף אחד לא רשום שם. הגענו למרסיי. ירדנו מהאנייה. לא היינו רגילים שבנמל אין שמירה ושום דבר. אני חושב שגם הייתי היחיד באותו הנמל שהלך עם מכנסיים קצרים וחולצה עם שרוולים קצרים. שום דבר אחר לא היה לי. יצאנו מהנמל ולא היו שום בדיקות. מסתכלים מסביב ולא פוגשים שום אדם מוכר שמחפש אותנו. אז הלכנו וחיפשנו את המרכז, שנקרא Rue de Canabiere. ברחוב הזה ראינו המון אנשים מתקהלים, חלפנים כנראה שלאחר המלחמה, והחלטנו בהחלטה גורלית להחליף מטבע אחת של זהב. כנראה שגם רימו אותנו ויכולנו לפחות לאכול סנדוויץ באחד הבארים (הביסטרו) שם ולשתות כוס בירה. אז התחלנו להתעניין. ידענו שיש מקום שיש שם מחנה פליטים. שם המקום היה St. Girom. ברבות הימים קראו לזה בקוד סגירה. נסענו לשם בטרנס. היטלטלנו עד שמצאנו את המקום. במקום היו מספר פליטים שאספו אותם ממיסיונים, ממחנות. הגיע לשם מי שהיה מפקד האזור בצרפת באותה תקופה, שמריה צמרת מבית השיטה, שכנראה היה לו דרכון אמריקאי. אנחנו היינו בכלל בלי מסמכים. פליטים. לאחר ששהינו בסאן גירום. האזור קראו לו Hôpital Militaire, בית חולים צרפתי. התרגלנו למקום והתחלנו להיות כמו עכברים בספינה, להכיר את האזור ולצאת העירה וכו'. היה שם מחסן בגדים ששלחו מהגוינט לפליטים, כך שהתלבשנו במושגים של אז כבני אדם, ונשלחנו לפריז על מנת לצאת משם לכיוון שוודיה או נורבגיה.

ש. בכל אופן סקנדינביה.

ת. שם נקנתה ספינה שהקפטן שלה היה צריך להיות ימאי, שאחר כך אני זוכר שהוא הצטרף לחיל הים, וורנר.

ש. ימאי אזרחי?

ת. כן. ימאי אזרחי שמוצאו היה אנגלי כמדומני. באנו לפריז ושם ישב ידידיה צפריר והוא אומר לי: אני מפעיל פה תחנה כבר חודשיים ועוד לא יצאתי ואני לא יודע אפוא פריז. זה היה במקום שנקרא Le Vesine, בדרך לסאן ז'רמן. הוא אומר לי: תחליף אותי כי אני פשוט רוצה חופשה קטנה. זה היה בבית השומר בתוך אחוזה ששיחררו אותה ולשם אספו ילדים יהודים מהמיסיון, שטיפלו בהם יוצאי צפון אפריקה, מהמפלגה הדתית. עשו פעולה חלוצית גדולה. בהתחלה לא רצו לתת לנו לגור עם כל הילדים, מאחר וזה היה מקום שהם רצו לשמור בו את האופי הדתי, ושאלו אותנו אם אנחנו מוכנים להתפלל ולומר את ברכת המזון. כמובן שבשביל לקבל את המקום הסכמנו. תחנת האלחוט היתה ממוקמת בהסוואה חלקית בבית השומר

הזה, שהיה חדר בקומה שנייה. שיחררנו את ידידה צפריה. אלכס ואני נשארנו במתקן הזה. אכלנו עם הילדים בחדר האוכל של הדתיים ועשינו את עצמנו מתפללים למרות שלא ידענו שום דבר. גם מצא חן בעינינו המקום בגלל כמה בחורות נוכריות שניהלו את המקום והתארגנו יפה מאוד, ואפילו ביקשתי ממנו להאריך את החופשה שלו, כי היה לנו שם טוב מאוד.

לילה אחד, לאחר שהחלפתי אותו, כולם שוכבים במיטות, היינו 4 - אלק שור, ידידה והעוזר שלו צביקה ואנוכי. והנה נפרצה הדלת עם בול עץ ארוך עם בלשים לבושים באזרחית עם מגבעות ולפני שהספקנו לזוז שמו לנו על הידיים אזיקים. המכשיר עוד היה חס. כל הניירת של הקודים עוד היתה על השולחן. תפשו אותנו מה שנקרא "על חס". אחר כך כשלקחו אותנו, כל אחד לחוד, ראינו מכוניות אזרחיות של הבולשת שלהם. הכניסו אותנו כל אחד למכונית אחרת, וראינו הרבה מכוניות עם קולטי כיוון, direction finders בתקופה ההיא. אז הבינונו שעלו על התחנה שלנו אחרי חיפושים רבים. לא מקובל היה שאנטנות תהיינה עם חוט משוך בחוץ, ואנחנו מתחננו חוט וכיסינו אותו בצורת חוט כביסה עם כל מיני דברים. זה גם לא מקובל שם לתלות כביסה בחוץ. בכל אופן הם עלו על המכשירים ונאסרנו.

ש. באותו רגע שפרצו ותפשו אותכם היה לכם כבר דרכון או מסמך כלשהו?
ת. שום דבר.

ש. איזו הרגשה זאת?

ת. רק לידידה ולצביקה היתה איזה שהיא תעודת מעפיל או משהו כזה, של אחד מהאירגונים האלה. נאסרנו ונלקחנו למעצר ביחידה של האנטי-ריגול שנקראת Le Bureau Douxieme. יצא לי מאוחר יותר להכיר את מפקד הבולשת הזאת, ששמו היה קולונל בוו. הוא כתב ספר ובו הוא מזכיר את המקרה הזה. נעצרנו וכל אחד הוכנס לחדר לחוד, שלא יהיה קשר בינינו. ישבנו מספר שבועות עד שנעשה קשר דרך גברת צעירה שהיתה עיתונאית והיתה קשורה באירגון ההגנה, והיתה ידידה של יואל פלגי, כאשר המפקד שלנו של כל העניין בפריז היה אהוד אבריאלי. שניהם גרו בפריז בסימטה קטנה ליד שאנס אליזה. הם שלחו אותה לדבר עם יחידת האנטי-ריגול שלהם כדי לשכנע אותם שאנחנו עובדים עבור עלייה ב'. היות והם חשדו בחקירות שאנחנו אולי מרגלים מאיטליה, כאשר עוד לא היה חוזה שלום בין צרפת ואיטליה וחשבו שאנחנו משדרים לשם. כשטענתי שאני מהמחנות, ושאנחנו כולנו מהמחנות אז הם חיפשו וראו שאין לנו מספרים על הידיים, אז כמובן שהסבנו את זה לטענה שהיינו פרטיזנים ביערות. מאחר והם לא יכלו לדבר אתנו הביאו מתרגם צ'פון-אפריקאי שדיבר גם עברית וגם צרפתית.

ש. יהודי?

ת. כן. יהודי שהיה רב. הוא דיבר צפון אפריקאית וצרפתית. גם הוא לא הבין איך זה אנחנו פליטים שלא מדברים אידיש.

ש. מישהו מכם ידע צרפתית?

ת. אף אחד מאתנו. אף אחד גם לא דיבר אידיש. הם הרגישו שמהו פה לא ישר, אבל זה עזר לשכנע אותם שאנחנו באמת עובדים בשביל עליה ב'. הם רצו לדעת את תוכן המברקים ואי אפשר היה להראות להם. זה היה הדבר הכי סודי שהיה לנו בפלי"ם, בפלמ"ח, בהגנה. בכלל זה היה מקצוע מאוד סודי ולא קיבלו כל אחד לענף הזה. כגדעונים שתקנו. ואז היכו אותנו וטיפלו בנו די בגסות, למרות שבספרו כותב הקולונל הזה שהוא טיפל בנו יפה. לבסוף, כשהעיתונאית הזאת באה לדבר אתנו לא ידענו אם היא אחת משלנו או שמא זה גם תרגיל שלהם לדובב אותנו. לא רצינו לדבר. אחרי כמה זמן התערב בן-גוריון בעניין, שהיה בדרכו לארה"ב, ושחררנו.

כאשר שוחררנו, בינתיים התחיל החורף בסקנדינביה ולא יכולנו לטוס. אז היו מטוסים קטנים. האנייה כבר היתה באזור שיש בו שלג והים קופא. היינו צריכים באנייה הזו להוביל אותן 700 בחורות פליטות שהבריו ברישיון לסקנדינביה, שלאחר מכן, שנה יותר מאוחר, הובאו ארצה באנייה "חיים ארלוזורוב", כאשר מפקד האנייה היה ליובה אליאב והגדעוני שלה היה מוסי קגדרון. הזכרת קודם את שרוליק שהיה עליה. אז המבצע של סקנדינביה נדחה. מאחר ואלכס ואני היינו חייבים להתייצב ולא לעזוב את פריז בלי רשות, והמבצע נדחה וברבות הימים שלחו את האנייה שהכינו למבצע אחר, את "חיים ארלוזורוב", שעליה ליובה אליאב היה מפקד האנייה. היו בה כמה ימאים. אחד היה אלכס, אחד שרוליק והגדעוני היה מוסיק. בכל אופן הם יצאו עם אנייה שהיתה חזקה, שהיתה פעם פריגטה בצי האמריקאי, מיושנת כמובן אבל חזקה. אם איני טועה שמה באלחוט היה "הצפונית". מדוע? כי היה לה חרטום יותר חזק לנסוע בקרח. האנייה הזאת לקחה את 700 הבחורות, והתמזל מזלה של אחת מהן והפכה להיות ברבות הימים אשתו של ליובה אליאב. שמה היה טניה. הוא גיסו של ישראל סחרוב. אשת ישראל סחרוב היא אחותו התאומה של ליובה אליאב והיות וישראל סחרוב היה ברבות הימים שותף אתי במזרח אפריקה, אז הייתי גם יותר מעורה במשפחה. תמיד אהבתי את ליובה.

האנייה שלהם היתה צריכה להפליג ארצה, כאשר אותי העלו על ספינה קטנה, יחד עם אלקס, ספינה של טורקים שהיתה עשויה מעץ, מעין רפסודה.

ש. עם מפרש?

ת. עם מפרש אבל עם מנוע עזר קטן.

ש. מה שהיה נקרא ברקה?

ת. משהו כזה. אצל הטורקים עד היום זה קיים. מיושנת מאוד. הכינונו את הספינה בנמל מרסיי, כאשר היא קשורה וצמודה לאנייה שקראו לה "השומרית" - Guardian, עליה ישב מוקה לימון. היא היתה אנייה גדולה. הכין אותה לנסיעה גדה שוחט. כמובן שהיינו אורחים של אותה אנייה למטבח ולכל דבר. נראינו כמו סירה קטנה כשהיינו מטפסים על סולם חבלים לעלות אליהם. הידידות היתה רבה ואז, לאחר שהאנייה "חיים ארלוזורוב" כבר היתה בדרך עם המעפילות הפליטות, ולפי תכנון של מפגש שהיה צריך להעשות יום לפני הגיעם לארץ, הכוונה היתה שאנחנו נצא ריקים ויעבירו את כל המעפילות לספינה שלנו.

ש. לברקה הקטנה הזו?

ת. כן. כדי שהאנייה לא תיתפס על ידי הבריטים ותוכל לחזור ולקחת שוב סידרה של עולים. זה לא קרה לא בגלל גודל הספינה, אלא פשוט היתה לנו שריפה בדרך וגררנו את עצמנו לאי קורסיקה, לנמל דייגים שנקרא קלבי, שההיסטוריה אומרת ששם נולד קולומבוס. הגענו לכפר הדייגים הזה בכוחות עצמנו עם מפרש קטן ומאחר ולא היה לנו מנוע, הצלחתי להפעיל את מכשיר הקשר הקטן על סוללות.

ש. אלחוט מורס?

ת. הכל היה אלחוט מורס. הפעלתי את המכשיר ולהודיע מה קרה לנו והיכן אנחנו תקועים. קיבלנו תשובה בקורסיקה בנמל קלבי. הצוות שלנו היה מורכב מ-50 אחוז טורקים ומ-50 אחוז צרפתים. הקפטן היה צרפתי אבל הוא לא ידע לדבר עם הקצין שהיה נציג של בעל הספינה. זו היתה ספינה בחקירה. בפעם הראשונה עשו ניסיון לשלם לפי ראש. הדבר המעניין בכל הסיפור ששם הספינה היה בטורקית "ברק" והכינוי שלי באלחוט היה "ברק". זה היה קואינסידנט מעניין מאוד, כי הכינוי "ברק" ליווה אותי כל הזמן גם באותות אחרות. הטורקי הזה שכנראה אמרו לו שהספינה שלו היא לא תפעולית, שלח לאחר חודשיים גוררת לגרור אותנו לאיטליה, לגנואה.

ש. חודשיים המתנתם שם בכפר הזה?

ת. כן. היה שם באר עם תקליט אחד שעד היום אני זוכר אותו, בשם La Mer. יצאנו לדרך. היתה סערה והלאנץ' גרר אותנו עם כבל. יצאנו לדרך בלי הצרפתים שעזבו אותנו ולא רצו להמשיך כצוות ונשארנו רק עם כמה טורקים. בגרירה כמעט והסתבכנו במדחף של הגוררת. היתה סערה נוראית. הם כבר התחילו להתפלל כל הטורקים. שכחתי להוסיף שמאחר ואחד מהצוות של "חיים ארלוזורוב" היה חולה ונשאר במרסיי, לקחנו אותו אתנו במטרה שכשנפגש עם "חיים ארלוזורוב" נחזיר להם את המלח הזה, שהיה מלח אמריקאי יהודי מתנדב. שמו היה ריצי. שינינו את הכיוון ובמקום לגנואה שהיתה רחוקה, הוחלט להמשיך ולהגיע לנמל במערב איטליה, ליבורנו, שהיה מרכז של האמריקאים של כל איטליה ושל חלק גדול של כל אירופה, גם בשביל הצי וגם בשביל הצבא, של הכוחות שלהם. זה היה כבר תחילת 1946. הגענו לנמל והיינו מעין תצוגה לאנשים שחיים בנמל בעיר חוף, לא ראו מין ברקה כזה שמונחים עליו ראפטים להצלה ובנו עליו עוד איזה קומה מברזנט. הם עוד לא ראו דבר כזה. גם אני לא ראיתי דבר כזה. כולם היו עוברים, משפחות שלמות, בשביל לראות אותנו כמו שמסתכלים על חיות בגן חיות. הוחלט בינינו, שהיות ולא לקחנו אתנו שום דבר ואין לנו כיוון ארצה, ללכת לטלפן למילנו, שם ישב יהודה ארזי ולבקש רשות לפרוט מטבע זר ולקנות לעצמנו משהו. צלצלנו אליו. ראשית הוא לא ידע שיש ספינה כזו בכלל. שנית הוא אמר שהוא לא מתעסק עם שום דבר שבא מצרפת. זה היה כמו שתי ממשלות שונות. החלטנו שאלקס יסע למילנו ויתקשר שם במקום וידבר ונראה מה עושים הלאה. לי קרה דבר מעניין. הבחור האמריקאי הזה ריצי מה"חיים ארלוזורוב" היה אחד כל יכול וידו בכל והוא אמר: בוא נלך לצלב האדום, שם תמיד יודעים מה קורה בצבא, והם בעניינים. היה עיתון שנקרא היה "Stars and Stripes" של הצבא האמריקאי. אני רואה בעמוד הראשון תמונה של רב בניו-יורק טועם יין מחבית ענקית ואומר: Tonight is the Jewish Passover.

ש. אפילו לא ידעתם שזה פסח.

ת. לא ידענו שום דבר. הלכנו לצלב האדום ושם על לוח המודעות היה כתוב שהלילה זה ליל פסח והיה שם לוח שעליו נרשמים היהודים. וריצי אומר לי: בוא נהיה עם יהודים. אבל הוא לא היה מודע לענייני סודיות, ולא עברה שעה וכבר כל המחנה שם ידע שאנחנו אנשים ששייכים לעליה ב', והוא לא ידע גם את ההבדל בין ההגנה, פלי"ם, אירגון. באותה תקופה האצ"ל היה מפוצץ הרבה והיה בחדשות אז כולם חשבו שאני אירגון האצ"ל.

אנחנו באים בערב ומקבל אותנו כומר ומתנצל שהוא מחליף את הרב עד שהוא יגיע, איזה רב מחיל הים האמריקאי. רואים אותי באזרחי ואני וריצי היינו האזרחים היחידים. לא עובר רגע ומלבישים אותי במדים וסוחבים אותי בכוח, מושיבים אותי ליד הרב, בראש השולחן ומבקשים שאספר על הארץ. והדבר היחידי שאני לא רוצה זה לספר על הארץ, כי יש שם מלא אנגלים. אסור לשכוח שהיינו כל הזמן במחתרת כלפי הבריטים. כמו שאנחנו אוכלים וקוראים בהגדה אני רואה את יוסי הראל מסתובב שם, גם כן במדים. עשינו לו סימנים ונפגשנו בשירותים ואני שואל אותו: מה אתה עושה פה? אז הוא אומר: באתי לקשור קשר עם מישהו בענייני רכש. אז הוא התחיל עם רכש אצל מוניה מרדור. כל כך צחקנו ששני ישראלים היכן הם נפגשים? אמרתי לו: עכשיו אני יכול להכיר לך את כל הסמלים שאתה רוצה בנשקות. חזרנו למקומות ובילינו את הערב הזה וחזרתי לספינה. אחרי יומיים לאחר שאלקס הודיע מה שהודיע, מגיעים 3 או 4 אנשים לבדוק את הספינה מה קרה בה, וביניהם אברהם זכאי. אני עושה לו שלום והוא מפחד לענות לי ומתעלם ממני. לימים שאלתי אותו למה והוא אמר שהוא חשב שזאת אנייה של האצ"ל. אמרתי לו: אתה השתגעתי? הרי אנחנו שלחנו את הספינה הזאת. אז הוא אמר: לא ידוע לנו שום דבר על הספינה הזאת ועל שום דבר. הם חזרו והודיעו על מצבה הטכני של הספינה. הטורקי הזה שלח צוות לתיקונים ועמדנו שם תקופה ארוכה. את אלקס כבר לקחו לאנייה אחרת ואני נשארתי לבד עם ריצי האמריקאי הזה, שלא

היתה לנו שום קומוניקציה מבחינה תרבותית או אחרת. הוא רק שיחק קלפים והיה שותה. אני יושב ומחכה. לבסוף הצליחו לעשות את התיקונים ולהתניע את הספינה ואני יוצא שוב לדרך. מפליגים לסבונה, לא רחוק מגנואה. בינתיים כל הירקות וכל המזון שהיה לנו כבר התחיל לפרוח. הגענו לנמל ואני אומר לצוות: תזרקו את זה לים. לא ידעתי את חוקי הים. אז התחילו לזרוק והכל צף בנמל. באו לאסור אותנו וניירות אין לנו.

ש. כבר היה אביב 1946.

ת. כן. הפסקנו לזרוק. לפני כן יצאנו עוד פעם לכיוון פגישה עם אנייה אחרת עם מוקה לימון שהיה על האנייה שהכינו אותה, ה-Guardian, שאחר כך קראו לה "תאודור הרצל". הקשר אתו לא עבד. לא ענו. אז חשבנו שמא השתלטו שם אולי אנשי האירגון הצבאי הלאומי. לא ידענו מה. כבר אז היו בעיות של סזון וכל זה. בינתיים שוב היה שבר באנייה ונתקענו באיזה כפר שמגדל כרמים, Santo Stephano.

ש. גם באיטליה?

ת. גם באיטליה. אז נגררנו שוב לסבונה. יום אחד אומרים לי לבוא דחוף לויארג'ו, שהיה נמל שמשם יצאו ספינות שלנו. אז הגיע ה"אקסודוס" ששמה היה קודם פרזידנט וורפילד. אגב יש לי סיפור איך הגיעו לשם הזה בכלל, שכולם חשבו שזה שם של נשיא, אחד הנשיאים של ארה"ב. במחקר שאני עשיתי במקרה לגמרי, פרזידנט וורפילד היה נשיא של מספנה ועל שמו האנייה. זה היה הרבה לפני מלחמת העולם. הוא הדוד של הגב' סימפסון, שברבות הימים התחתנה עם אדוארד השביעי ובגללה הוא ויתר על המלוכה. שמה היה גם וורפילד, אבל היא התחתנה עם אמריקאי ששמו סימפסון.

יוסי הראל מונה כמפקד האנייה "אקסודוס". הוא ביקש אותי שאני אהיה אלחוטאי.

ש. היכרתם קודם?

ת. כבר נפגשנו קודם. גם אשתו תמר גפן היתה אלחוטאית. הוא ביקש שאהיה האלחוטאי על האנייה ובאתי לאנייה והיינו שנינו והצוות כולו היה ברובו מתנדבים אמריקאים. הקפטן היה גוי אמריקאי, שאחר כך פוטר. גם לא מצא חן בעיניו שהיו באים אז מונה מישהו אחר וזה קידם את אייק אהרונוביץ, שהיה קצין שני או שלישי על האנייה. היו לנו הרבה בעיות, כי הבריטים מנעו מהאיטלקים לתת לנו דלק. מי שעלה לסדר את האנייה היה גם אברהם זכאי וגם גדה שוחט, שהיה בעל מקצוע ובחור רציני מאוד. הוא היה גם טייס בחיל האוויר הבריטי. הוא היה בן כפר גלעדי.

לבסוף הצלחנו לברוח מווארג'ו לכיוון פורט דה בוק בצרפת. כשהגענו לצרפת נעמדנו ליד פורט דה בוק בשביל לגמור לשפץ את האנייה. אז שלחו לנו מהארץ, אחרי חודש או יותר, תגבורת את מיכה פרי בתור מלווה. ואת מירי, שהיה גם קיבוצניק כמלווה ואת סימה, שהיתה חובשת, בת קיבוץ. בחורה אמיצה. אף פעם לא ראינו אותה ולא קיבלה את מקומה על כל מה שפעלה בעניין הזה. היתה באמת בסדר. לקחו כמה מחנות כדי לאסוף לשם את היהודים הפליטים. היות וזו היתה אנייה גדולה המטרה היתה שהאנייה הזו תיקח את כל המקרים הקשים כמו נשים בהריון, זקנים, ילדים, חולים - כל מי שלא במצב תקין. התחלנו לאסוף אותם. אני קיבלתי מחנה אחד שנקרא "סלון". מיכה קיבל מחנה די גדול עם עוד מישהו. היינו באיזה 4 מחנות שאיני זוכר את השמות שלהם וכל אחד הכין את האנשים שלו. זו היתה פעולה לא קלה. הם באו ברכבות ישר מהמחנות והיה צריך להדריך אותם בדברי יסוד כמו איך להשתמש בבתי שימוש ולהכין בתי שימוש בשביל אלה שיבואו אחריהם, כאלה חפירות. הם איבדו הרי בשואה הזאת את כל האמון שלהם באנשים ופה באים כמה צעירים שנראים כמו ילדים לנהל אותם. אבל הכינונו אותם. בהתחלה היה די קשה. אי אפשר היה גם להפריד ביניהם, כלומר בין מבוגרים וילדים, כי מיד חשבו על סלקציה שעברו במחנות וכל הטיפולים שעברו במחנות. אבל עם קצת אהבה ורצון טוב וסבלנות, ולפעמים

איבדנו את הסבלנות, אבל הכינונו אותם כיאות. אני לא יודע אם את מודעת לבעיות שהיו אז. בדיוק היתה שביחה של כל נהגי המשאיות בצרפת.

ש. בספר של יהודה ארזי נדמה לי שזה מוזכר.

ת. אחד המנהיגים שלה שביחה היה הנשיא של צרפת, מיטראן. שלחתי פעם לראיין אותו עבור התכנית למלאת 40 שנה לעלייתה של "אקסודוס". את התכנית הכינה דליה גוטמן. אספו חלק מהמעפילים. הגיעו עשרות שנולדו באנייה, שהם היום בני 45. היה כאן מצב שהיה מאוד מרגש.

ניתן לנו האישור להעלות את הפליטים למשאיות וזה לקח יום שלם והיו צרות צרורות. כשעמדנו לצאת והנווט שקיבל כסף מראש פחד לבוא ולא הגיע, הוחלט לצאת בכוחות עצמנו ואז גם מונה אייק לרב-חובל של האנייה. נתקענו עם המדחף בכבל ישן של אנייה ולקח לנו כמעט לילה שלם והצלחנו לקצוץ את הכבל. האנגלים היו ממש בפאניקה שהאנייה הזאת לא תצא ארצה. זה היה סמל בשבילם. בוויין עשה כל מה שיכול היה למנוע את נסיעתה ארצה. הוא גם העמיד כמה משחתות מחוץ למים הטריטוריאליים למנוע מאתנו לצאת. לפנות בוקר זה קרה ולא אשכח את הלילה הזה, וסוף-סוף יצאנו מהנמל בתלאות נוראיות. המאפיין שהיה בעניין שהיה על האקסודוס מכשיר שידור אלחוט גדל - גם מורס וגם דיבור. היא היתה רשומה כתחנה באחת מהחברות. אני הייתי מעביר מברקים רשמיים למשפחות של המלחים בדרך הרגילה והם לא ידעו למרות שהחלפנו את הדגל לדגל הונדורס. פעם אספר איך הדגל הזה הגיע לידי ותרמתי אותו למוזיאון חיל הים. שם נמצא הדגל עם חורים של כדורים שנורו. חתומים על הדגל הצוות שהיינו, רק המובילים. יוסי, מיכה, ועוד. צריך להבין שאייק היה פעם בפלי"ם ועזב. הוא הצטרף חזרה עם האנייה הזאת. הוא התנדב, אבל הוא היה על תקן לא של הפלי"ם אלא של צוות שגייסו, כמו שקרה עם מוקה פעם, שעזב את הפלי"ם, עבד על אנייה אמריקאית כמו אייק, וחזר מרצונו החופשי לאותה פעולה שרצינו להעביר פליטים ממצרים לארץ. דחפו לפעילות של גיוס לצבא הבריטי ולנוטרות. משום מה היה הרושם שהפלמ"ח זה רק אחדות העבודה או כמו שקראו לה סיעה בית. וזה לא היה נכון, כי לא הייתי איש מפלגה. בכל אופן הנטייה היתה לדחוף ולהשפיע שילכו לצבא הבריטי. היום כשיש ויכוחים, אני שומע בטלוויזיה, על כמה היישוב היהודי ידע על מה שקורה באירופה במחנות ההשמדה, היו ידיעות, אבל מי שאטם את האזניים זה דוקא הסוכנות היהודית היותר פורמלית. אני גם יודע שהפלמ"ח אז הכין את המחלקה הבלקנית, את המחלקה הערבית ואת המחלקה הגרמנית. לא היו אטומים לזה, אבל לא היה להם את הכוח לכפות ולעשות. אני חושב שזה אחד הגורמים בתפישה הבטחונית שהם גם גרמו לפילוג בסופו של דבר, ולא רק התפישה החברתית, בין סיעה ב' שהפכה להיות אחדות העבודה, כאשר בראשה היה טבנקין.

אסיים את סיפור ה"אקסודוס". אז נתן לי רשות יגאל אלון לשדר מהאנייה שידור לציבור, כאשר אני חייב לומר ששאלו אביגור, שהיה אז לרוב באירופה, דוקא היה נגד. אבל השידור לציבור נראה לי אפשרות בלתי רגילה מאחר והבריטים מלווים אותנו ואם לא נצליח לעלות על החוף, לפחות לשתף את הציבור.

ש. בארץ או בעולם?

ת. את כל העולם, אבל שמעו את זה רק בארץ בכמה מקומות, כי זה לא היה מכשיר כל כך חזק בדיבור. אז היתה ועדה אנגלו-אמריקאית בארץ שבאה לחקור את ענייני המנדט. האו"ם התחיל מחדש באותה תקופה. חבר הלאומים נגמר. הכינותי מקהלה. היו אצלנו המון ילדים שדיברו אולי 20 שפות. הקימותי אולפן במעגל סגור ולימדתי אותם שירים, הקראנו חדשות בכל השפות. היינו מעבירים מוסיקה מתחנות עולמיות. היה צריך לעניין את המעפילים. היה צריך לטפל בהם. הכינותי מקהלה של ילדים והמקהלה הזאת לימדתי אותם את שיר הפלמ"ח ועוד כמה שירים שהיו שירי פלמ"ח וזאת פעם ראשונה בהיסטוריה שמעל גלי האתר שמעו את המילה פלמ"ח ואת השירים וזה שיגע את הבריטים. הם כל הזמן היו משדרים

לי על הגל הבינלאומי, במורס, שהם יעצרו אותנו ואנחנו עוברים על החוקים. הם גם קראו לנו במגאפונים. הייתי מתווכח אתם תמיד באלחוט ובמגאפון.

ש. ידעת אנגלית?

ת. ידעתי, אבל פחות טוב מאשר היום. היה לנו על האנייה כומר בשם גראו.

צד ב'

לאחר שהמקהלה שרה את כל השירים, היה עוצר בארץ, הבריטים נכנסו למתח בלתי רגיל. הכומר תירגם לי את מה שנאמתי לציבור לאנגלית טובה וביקשתי אותו פעם אחת להקריא את זה באנגלית. למזלנו הוועדה הזו שהיתה בארץ הקשיבו לנאום הזה, ובאמצעות עיתונאים זה התפרסם בכל העולם. בוויין נכנס לטירוף בעניין הזה, לעצור אותנו בכל מחיר. זה היה יום לפני שהותקפנו, כאשר בערב לפני שהותקפנו, בפעם השנייה שמתי את המקהלה עם השירים ואמרתי את הנאום לאומה שאניית מעפילים עם 4,500 אנשים חסרי ישע מותקפת על ידי הצי של הוד מלכותו ומונע מאתנו להגיע לחוף מבטחים למולדת שלהם וכו'. כאשר עיינו מעט בעניין הזה, שאלו אותי מה היה הרגע המרגש פה. אמרתי שהכי מרגש בשבילי היה שאמנם לא הצלחנו להכניס את האנייה ארצה, אבל הצלחנו להכניס את היישוב לתוך האנייה. זה היה ממש אבן מיל בכל מה שקורה בעליה ב'. האנגלים היו צריכים להסביר את עצמם, העולם תקף אותם וזה היה באמת דבר גדול. לאחר שירדנו מהאנייה, הצלחנו הכומר, יוסי ואני להתחבא מאחורי קיר שבנו עלינו, עם מכשיר קטן, שמשום מה לא פעל והעלו את האנשים לשלוש אניות הגרוש. רק שנינו והכומר נשארנו. זה היה בהגרלה, כי אמרו שאני הכי הרבה זמן בחו"ל ומגיע לי להישאר בארץ, ורק אחרי 24 שעות אחר כך, ואנחנו כל הזמן עומדים בלי שתיה ובלי כלום, באו פועלי סולל בונה ועשיתי להם סימן עוד לפני כן באלחוט, איזה שיר אני אשרוק כדי שידעו אפוא אנחנו ושרקנו ואז בא מישהו, דפק לי על הקיר וחילצו אותנו. היינו תשושים. היה עוצר בכל המדינה, ונתנו לנו בגדי עבודה של עובדי הנמל כדי שנצא עם מזון על הגב, כי רצו מיד לרוקן את האנייה למנוע מחלות. עמדו בריטים עם רובים מכודנים ליד האנייה והסתכלו לכל אחד מה יש לו בתוך השק. אני הלכתי עם חצי שק וכמעט התמוטטי כי לא היו לי יותר כוחות. וכאן אנחנו מגיעים לסיפור איך יצאנו מהנמל.

ראיון שני עם עזריאל ענב

25 בינואר 1996

פרויקט תיעוד תולדות חיל-הים

מראיינת: דניאלה רן

תיקון ועריכה דניאלה רן

עזריאל ענב נולד ב-1926 ולא הספיק לתקן את הפאפיון. לא הכנסתי תיקונים בגופו. אלא רק מ-66 הלאה ועד היום.

9.8

קלטת 2, צד א'

בתחילת המאבק, הפלמ"ח בנה יחידה, אירגן יחידה שנקראה הרזרבה של הפלמ"ח ושם התאספו כל החברים שהיו כבר חצי משוחררים או לא ממוקמים במקומות שהם חשבו להיות ואז הוחלט להתחיל להפעיל את מהלך השיירות לירושלים ולמקומות אחרים.

לאחר שהתארגנו כל יוצאי הפלמ"ח והפלי"ם ואחרים והתחלנו ללוות את השיירות לירושלים, שזאת היתה בעיה מרכזית אז, ובעקבות זה גם כאן המסגרת של הגדוד החמישי וגם הפורצים. הכל תחת המטריה שאחר כך קראו לה חטיבת הראל.

מאנשי הפלי"ם לשעבר היו שם יוחאי בן-נון, ורוב החברים שהיו בפלי"ם. מסגרת ההעפלה קבלה תפנית מאחר ובאותו רגע שמדובר על הכרזת המדינה, על הכרזת העצמאות, למעשה זאת היתה רק הובלת מעפילים ולא הברחה או בריחה וכו', אבל זה פעל וצריך היה את זאת. בכל אופן באותה תקופה מי שהיה מפקד חטיבת הראל היה יצחק רבין ז"ל והתחילה להתארגן מסגרת צבאית מסודרת כחטיבה וכל הפלמ"חניקים או הפלי"מניקים היו משולבים.

והנה ביום בהיר אחד נקראתי לפגישה, כאשר המטרה היא להקים את שירות ים.

ש. בזמן שעסקת בשיירות?

ת. אני אז הייתי קצין קשר של השיירות. באתי לפגישה הזאת וזה היה במסגרת ארגונית, כאשר גרשון זק אוסף אותנו בבית ספר שהוא היה מנהל שלו, בית ספר בצפון תל-אביב. זה היה קיץ והתלמידים לא למדו אז, קיבלנו כמה חדרים שם ופגשתי שם מחדש את מקימי חיל הים בעתיד. היה שם אברהם זכאי, היה סמק ינאי, שהיה מפקד הפלוגה הימית. שם גם הכרתי אנשים חדשים, שורה פישמן ואברהם עופר. אז הסתבר שרוצים להקים מסגרת, מפקדה של שירות ים שאחר כך נהיה חיל הים והאיש שריכז את הכל היה גרשון זק. הוא הביא מתנדב אמריקאי, שקראו לו פול שולמן ואז כבר היה קטן בבית ספר הזה ועברנו למלון ברח' בן-יהודה, מלון קטן.

ש. מלון סן-רמו?

ת. לא. עוד לפני סן-רמו. כבר שכחתי את שמו. הוא לא קיים היום. אחר כך עברנו לסן-רמו. בסן-רמו כבר היה בניין גדול שהיה שייך גם להוריו של גיסי לעתיד, של עזרא זלטופולסקי. הם היו בעלי המלון. שם כבר קיבלתי אגף כדי להקים את מחלקת הקשר. גייסתי את אלי זהר ואת יוסקה לזרובסקי ועוד חברים ותיקים כמו גד ליפשיץ והיו שם ותיקים של הפלי"ם.

ידעתי מיד שהבעיה תהיה מקצועית ושלחתי כ-10 איש לקורס קציני קשר ושלחתי אותו מספר אנשים לקורס סמלי קשר והתחלנו להתארגן והקימותי מיד את הקורס הראשון לאלחוט, כאלחוטאים בתחנות.

ש. אפוא התקיים הקורס?

ת. הקורס התקיים בסידני עלי. לקורס הזה שלחתי כבר כמה מדריכים עם ניסיון והקורס הזה למעשה היה העתודה הראשונה של אלחוטאים בחיל הים. כמוכן שהצטרפו לדגל המון שעבדו אתי מקודם בשיירות או בפלי"ם. התאספו.

ש. הגדעונים?

ת. כן. הגדעונים. יחד עם זאת קיבלתי גם אישור לפרסם שכל מי שהיה אלחוטאי באיזה שהוא צבא, בצי או מדינה, על זה קיבלתי פריורטי ואספנו כמה אנשים. מנהל כוח האדם היה יוסי טרס, הוא היה מביא לי אותם כמו דייג.

ש. אתה יודע עליו משהו?

ת. אני לא יודע מה הוא עושה היום. הוא היה, אם אני לא טועה, שגריר באחת ממדינות מערב אפריקה. איש אשכולות.

ש. היה קשור למודיעין של חיל הים?

ת. כן. כך התאספו עוד אנשים ועוד אנשים ועוד קורס יצא לדרך והתחילה להיות יחידה רצינית. אז הוחלט לעבור לחיפה לסטלה מאריס. משום מה היתה תחושה בזמנו שמטה של חיל ים צריך להיות ליד האניות, כאשר כל איש ים שמבין היום יודע שהמקום האחרון שהאנייה צריכה להיות בו זה היבשה. האניות צריכות להיות בים.

באותה תקופה היו לי חילוקי דעות עם גרשון זק בקשר למינוי הסגן, שזה אלי זהר, ואני לא רציתי לעבוד כשהוא הכניס את העניין המפלגתי בתוך המסגרת. אז גם גיליתי שכל העסק הזה מנוהל, זאת אומרת המסגרת, כוח האדם הזה, מכוונת על ידי מטה שהאחראי עליו היה שמעון פרס וזה היה מעין מזכיר הימיה, כמו בצי הבריטי, והוא למעשה אישר וקבע. ולכן אני גם טוען שכל ההשמצות כאילו פרס לא שירת בצבא אין להן שחר. אני עד לתקופה הזאת שהוא כן פעל במסגרת הזאת לפי הוראות בן-גוריון ולמעשה הוא היה מפקד הימיה שלנו.

נכון שבאותה תקופה עוד לא היתה מסגרת מוגדרת מי מפקד של מי ואיך, אבל היו כמה אגפים. כל ראשי האגפים היו בדרך כלל אנשים שהיו קשורים במרכז המפלגה, צעירי מפאי, וזה התבטא בתפקידים שקבלו. נכון שראו את עצמם כמקופחים הרבה אנשי פלי"ם שלא הסכימו עם הדרך הזו, אבל הם למעשה היו בעלי המקצוע.

ש. אנשי הפלי"ם.

ת. כן. אנשי הפלי"ם שרובם היו עם הזדהות של סיעה ב', שהיא אחדות העבודה שפרשו ממפא"י ובן-גוריון, למרות כל מלחמת השחרור והדאגות האחרות לא השתחרר מחישובים מהסוג הזה, ועובדה שכשדובר על פרוק הפלמ"ח ניצל בן-גוריון את ההזדמנות הזו שכאילו זו המרדה או משהו ולא קבלו את האיום של מפקדי החטיבות בפלמ"ח ואחרים, ופוטרו.

זאת היתה אבידה גדולה לצה"ל. אנשים כמו מולה כהן, אנשים כמו דוד אבידן ועוד ועוד. דבר אחד ברור - שחיל הים בתחילת דרכו גם מבחינה תקציבית וגם מבחינת המסגרת, לא הצליח להתעלות כמו שאר הצבא לתפקידים ולמפעלים גדולים. רק בשלב יותר מאוחר, ניתנה תשומת הלב למבנה חיל הים. אבל אם נדבר על מבצעים מהסוג של התקופה ההיא, אז בכל זאת כשהאנייה המצרית "מריקה פרידה" הגיעה קרוב לחופי תל-אביב, יצאה לקראתה קורבטה

ישנה כמובן, מאלה שהביאו מעפילים, ואני זוכר את מילה ברנר עם אחת האניות. מילה ברנר עוד היה איש ים לפני כן. והיות וחיל האוויר לא היה חיל האוויר רק ש. אוויר, אז גם את זה אני הפעלתי.

ש. מסטלה מאריס?

ת. לא. מסן רמו. האלחוטאי היה אחיו הצעיר של יגאל סוקניק, מוטי. הוא היה אלחוטאי אצלי. הטייס היה הבן של שפרינצק. אנחנו היינו על הגג של סן-רמו ועמדנו אתו בקשר והנה הקשר נותק ועד היום אנחנו לא יודעים בדיוק מה קרה. האניות שלנו הבריחו את המתקפה המצרית עליהן.

דבר אחר שקרה באותה תקופה. אז הגיעה האנייה "אלטלנה". כשהגיעה האנייה אלטלנה אני הייתי קצין תורן של חיל הים. זה היה בסן רמו. כשקיבלתי טלפון שאנייה לא מזוהה מתקרבת ליד כפר ויתקין ולא היו ידיעות ברורות, היה רק ברור שאנייה בזמן מלחמה לא מתקרבת בצורה כזו. ואז הסתבר שזו היתה אלטלנה, שעלתה על החוף. היא עלתה על החוף ואני קראתי לסמק ינאי, שמואל ינאי, שהיה קצין המבצעים שלנו ויחד הלכנו לגרשון זק הביתה. היינו אצל גרשון זק והוא שמע את הסיפור ולא הבין הרבה. הוא כתב מכתב אל בן-גוריון שבו הוא מסביר לו מה שאמרנו לו והוא מבקש הוראות. הוא בעצמו לא הציע את עצמו ללכת לבן-גוריון.

ש. אתם ידעתם מה יש על האלטלנה?

ת. לא ידענו. כל זה קרה במשך שעות.

ש. לא ידעתם שזו אנייה של האצ"ל?

ת. ידענו שזאת אנייה לא בשליטתנו. היתה גם אינפורמציה שמארגנים אנייה. בכל אופן סמק ואני באנו לבן-גוריון הביתה, למה שנקרא היום שד' בן-גוריון, אז שד' קרן-קיימת, ועמד ש"ג בחוף ולא נתן לנו להכנס ובאמצע הוויכוח נפתח התריס ומופיע ראשו של בן-גוריון והוא שואל "מה קרה", ואנחנו אומרים לו שיש לנו מכתב בהול מגרשון זק והוא אמר: "תיכנסו בחורים". נכנסנו אליו הביתה. זה היה בתקופה שעוד לא ישבו היהודים על כורסאות אלא על כסאות והמנהיגים עוד התהלכו בפיז'מות. מסרנו לו את המכתב. הוא שאל את סמק: מי אתה? הוא אמר לו: אני קצין המבצעים. הוא שאל אותי: מי אתה? ואמרתי לו: אני קצין הקשר. הוא אמר לי: תעשה לי מיד קשר עם ישראל גלילי, שישב בנען. היתה לי שם תחנה. אני רוצה קשר עם גיימס, שהיה מפקד קריתי, האלוף בן-גל (לא ינוש). אני רוצה קשר מיד עם אלכסנדרוני, זה היה בנץ. כמובן שהכרנו אחד את השני, קציני הקשר האלה וזה לקח כמה שעות והכל היה מאורגן.

ש. כשבאתם לבן-גוריון היה לך מכשיר קשר אתך או שחזרתם לסן-רמו?

ת. חזרנו לסן-רמו. זה היה מרחק הליכה. התחלתי מיד להפעיל את הקשר עם הגופים שהוא רצה. סמק קרא מיד לשיבה. ישבנו בחדרו של גרשון זק וכל אחד הציע מה לעשות.

ש. ועדיין לא ידעתם במה מדובר?

ת. ידענו כבר שהיו חילופי יריות בכפר ויתקין. משה דיין נסע עם גדוד שלו להשתלט על המצב. היו כבר 2-3 הרוגים. אז האנייה שהיתה נחתת, זזה אחורה והסתובבה לכיוון תל-אביב. לא היו לנו משחתות. היו לנו קורבטות, אניות מעפילים שהחזירו אותן למה שהן היו במקורן. הן לא יכלו להתקרב אל החוף כמו נחתת, מאחר והשלדית של הנחתת נמוכה והם רק ליוו אותם קצת יותר רחוק. כמובן שהיו חילופי דיבורים ורמקולים ואז היא באה מול חוף תל-אביב, הסתובבה ועלתה שוב על החוף, בין הבית האדום שהיה בזמנו מטה במלחמה ובין מלון שהיה מרכז לעיתונות חוץ. בכל אופן בדיוק שם. אז הם פירסמו שיש על האנייה מאות טונות של חומר נפץ ומאות טונות של נשק ואז מטה החרום החליט לפנות את התושבים למרחק סביר. אנחנו היינו מסן רמו ועד הבית האדום. התחילו לפנות תושבים כדי שלא יקרה אסון.

ש. מהבתים או רק מהרחובות?

ת. מהבתים.

ש. ממש פינוי.

ת. אז מה שנקרא התותח הקדוש ירה את הירייה המפורסמת ופגע באנייה והתחיל לצאת עשן ואף אחד לא ידע אם כל מה שהם ספרו זה גם נכון. אגב את כל הסיפור הזה ניתן למצוא בספרו של נקדימון. התושבים התחילו להתפנות אבל כמו כל שמועה קשה, זה התפזר בכל הארץ וכל מיני אנשים, אנשי אצ"ל לשעבר ולח"י ברחו מהיחידות ובאו להצטרף. זה נראה באמת כמו מרד. בגין הופיע בתחנת השידור שלהם. היתה להם תחנת שידור ליד בית חינוך, בצפון תל-אביב. אני במקרה הכרתי את הבית וגם הצעתי שנפוצץ אותו, אבל היתה החלטה שלא לעשות את זה.

אנחנו ישבנו וחשבנו קודם כל איך לנתק את המדחף של הנחתת כדי שהיא לא תוכל לזוז משם כבר וכל מיני תכנונים, והנה היתה היריה של הפגז מהתותח, שהופעל ליד הבית האדום. כמובן שאנשים התחילו לקפוץ מהאניה למים ולברוח. הפניקה היתה גדולה. בגין הופיע בתחנת הרדיו שלהם וממש בכה. פה הביאו נשק בשביל לצייד את צה"ל ובן-גוריון לא האמין לו. בן-גוריון היה בטוח שהנשק הזה היה בשביל לא להכניע ולהיות חלק מצה"ל. הם לא כל כך הסכימו אז בעניין ירושלים. אבל על זה יש חילוקי דעות עד היום.

בכל אופן דבר אחד ברור: העקשנות וההיצמדות למטרה של בן-גוריון הצילה את המדינה כבר אז מפילוג נוראי וזה אחד המבצעים החשובים שהיו. לא שאני גאה שהייתי מעורב בזה. אני מצטער שזה היה צריך לקרות. אבל אני קורא לזה "אסון אלטלנה". כי זה קרה אחרי ההפוגה הראשונה. היתה הסכמה עם האנגלים שלא מבריחים ועשו דברים בשקט. עובדה שבאו כמה אניות ופרקנו אותם בנמל תל-אביב בשקט. היו התותחים המפורסמים עם גלגלי העץ. התחיל להגיע הנשק הצ'כי והרובים עם המקלעים. זה למעשה אני יכול לומר הציל את המדינה. הנשק הזה היה הנשק היחיד, אחיד, גדול שהתחילו להצטייד בו.

ש. ובמצב טוב.

ת. חדש. זה מבצע גדול שני שזכור לי.

ש. מיד כשבאת לשירות הימי, הופקדת על הקשר.

- ת. כן. זו הסיבה שנקראתי. לא הפלגתי.
- ש. על הגיוס של כוח אדם סיפרת. מה עם ציוד?
- ת. ציוד קשר היה עלוב. היו לנו מכשירי קשר שברובם בנו אותם בארץ במעבדות, אבל ברגע שהתחילה עליה ב' הצטרף גם קצת ציוד של האניות של הקורבטות וכו'. כמובן שהרכישה הראשונה שנעשתה, היתה של עודפי הצבא האמריקאי. גם בארה"ב וגם באירופה.
- ש. מי נסע?
- ת. לארה"ב נסע מי שלאחר מכן היה שותפי, יוסי הראל. המבורגר היה שמו. היינו שותפים 32 שנה. גם את ה"אקסודוס" הבאנו יחד.
- ש. הוא נסע לארה"ב לקנות עודפים?
- ת. מי שהיה בארה"ב ואירגן את מטה הרכישות וכו' היו 3-4 אנשים חשובים. אחד זה זאב שינדלר [שינדל?]. אחד זה שמעון פרס. לכן עושים לו עוול היום, מה זה חשוב אם הוא הלך עם מדים או לא. עוד אחד היה טדי קולק, שהיה גם בלי מדים ועוד אחד פנחס ספיר. בגלל משרד הביטחון נתנו לו דרגת סגן-אלוף. הוא עשה אותו דבר מה שהם עשו. היו שם גם מנשה קשפיצקי ועוד כמה שאני מכיר. אני זוכר שאני המלצתי לקחת את אלקנה כספי, שברבות הימים היה אחר כך מנהל תדיראן, שירכז את רכישות האלקטרוניקה.
- ש. מישוהו היה צריך להבין באלקטרוניקה, בקשר. מהחבורה שמנית אף אחד לא הבין בזה?
- ת. היות ולא נתנו לנו לרכוש לעצמנו, אלא זאת היתה רכישה כללית, יאני ינאי (ינובסקי) שמונה אחר כך למפקד חיל הקשר, הוא אסף לו קבוצת אנשים שם בארה"ב, מהנדסים ויוצאי צבא וכו'.
- ש. אמריקאים?
- ת. כן. אמריקאים, שידעו מה שצריך וקנו ציוד. חלק התאים וחלק לא התאים. במשך השנים זה כבר התמסד והיה דבר מאורגן.
- ש. מתוך מה שהם קנו אתה קיבלת?
- ת. אני קיבלתי מה שקנו בשבילי.
- ש. ונתנו לך אפשרות להזמין או שזה לא הלך כך?
- ת. היה לי מהנדס אמריקאי, שמו היה אהרון שפירא. גייסתי אותו. בשלב יותר מאוחר הוא התחתן בארץ והתיישב בקיבוץ סאסא. אחר כך הוא עזב את הקיבוץ, חזר לארה"ב, והוא היה באמת פעם בצי האמריקאי, איש מחקר באלקטרוניקה. הוא הבין הרבה אבל לא היה בעל כושר מינהלי רציני. אבל הוא ידע מה צריך והבין את השפה והבין את המינוח של כל דבר שרצינו. הוא עזר הרבה מאוד בזה. אחרי שעזבתי היו להם יותר.
- ש. אז הוא עזר לך בזה.
- ת. כן. אהרון שפירא. לא ראיתי אותו הרבה מאוד שנים.
- ש. ואז כשהגיע הציוד לאניות, אפוא שמת אותו? זה היה בתקופת סן-רמו.
- ת. בתקופת סן-רמו הציוד עוד היה די עלוב, אבל ההזמנות שעשיתי אז והגיעו כבר לחיפה, זה היה כבר כשאני עזבתי, אבל זה כבר הגיע. זה היה בצינור.
- ש. אבל לא יצא לך להפעיל אותם.
- ת. לא יצא לי להפעיל אותם. אבל באניות בחלק מהן, היה ציוד טוב.
- ש. נעשה גם רכש באירופה, בבלגיה.

- ת. כן. נעשה רכש גדול, בבלגיה.
- ש. מי היה בבלגיה?
- ת. בליבורנו באיטליה היה מרכז הצבא האמריקאי של אירופה.
- ש. זו היתה רכישה פתוחה?
- ת. על ידי הברחות. האחראי על זה היה מישהו שאיני זוכר כרגע את שמו, שאחר כך היה אחראי על התעבורה האווירית, של כל מה שהביאו מציכיה. הוא היה איש משרד הביטחון.
- ש. אביגור?
- ת. לא. אביגור היה בוס אבל לא על זה. אני אזכר עוד בשמו. הוא היה גבר רציני מאוד.
- ש. כוחות הברית ריכזו המון ציוד צבאי בבלגיה בשביל לרכוש לגרמניה ולא היה צורך בזה, ושם גם נעשה רכש. אתה יודע מי היה שם?
- ת. מי היה ספציפית אני לא זוכר.
- ש. פדרמן?
- ת. אני לא יודע. אני יודע שכמה אנשים שמתיימרים שהם היו. אחד מהם היה אילין.
- קנו מכל מי שיכלו לקנות. ציוד אלחוט הוא לא דבר כל כך מתוחכם. מכשירי קשר וכו'. היו עודפים. היה יהודי אחד שהיה לו חוזה עם כמה quater masters אמריקאים. איני זוכר את שמו. הוא היה קונה עודפים מהצבא האמריקאי.
- ש. הקניה היתה גלויה או שנעשתה בסתר?
- ת. כל מיני. אני חושב שכבר אז לא היו בעיות. יכול להיות שהיו סידורים פנימיים של מכרזים אבל כבר לא היתה בעיה של סודיות.
- הערבים גם כן הלכו לקנות. עובדה שהפעולה של מבצע "שודד" היא תוצאה של רכישה שלהם, שלא היתה ממודרת טוב והגיעה אלינו האינפורמציה. זה היה מבצע יפה של עובד שדה ודודליה. עובד שדה היה אלחוטאי. גבר שבגברים. הוא בקיבוץ בית קשת.
- ש. הוא היה בחיל הים?
- ת. לא. הוא היה בפל"ם. אולי בתחילת חיל הים. בזמני לא העיזו עוד להכנס למשדרים כל כך גדולים וכו', אבל גם אז הזמנו כבר. מה שהתקינו אחר כך בפלנורד Palnorth על ההר, זה ציוד שעוד בזמני הזמינו.
- ש. כשאתה היית ראש מחלקת הקשר פלנורד עוד לא הוקם.
- ת. לא. מה שנמצא בפלנורד. הרי שמו את זה על ההר למעלה. שפת הקשר המרכזית היתה קשר. אחר כך רק עברו לדברים יותר חופשיים. כל אחד יודע שאין ערך למברק באלחוט בקוד מוצפן במהלך קרב. עד שמישהו יודע לפענח וקורא כבר, המהלך הזה כבר עבר בקרב. בזה נתקלתי כשנקראתי למילואים בחיל הים במבצע קדש ב-1956. במבצע קדש נקראתי למילואים בחיל הים. מאחר ובש"ב אין מילואים. שוקי כבר היה מפקד קשר וגילוי, אבל הוא גם לא רצה, היה לו עוד רספקט אלי שהוא זכר שהייתי מפקד שלו, ונתנו לי להתעסק עם גילוי, עם ראדרים. היתה תחנה בחיפה על ההר.
- והנה אני זוכר מקרה, מבצע יפה, כאשר שלחו 3 ספינות דייג להוציא יהודים מאלכסנדריה או פורט סעיד, ואין קשר אתם. הדבר המצחיק הוא שמטעם המוסד, המודיעין, היחידה הזאת המפקד שלה היה יוסי הראל, שהיה שותף שלי. על הדייגים היה אחראי משתחליה, שגם אחר כך ברבות הימים היו שותפים שלי בחברה הימית, החברה שהפעלנו במסאווה.

- ואין קשר. עם כל הכבוד לשוקי ואחרים, אלחוט זה לא רק מקצוע.
- ש. שוקי מקובר.
- ת. כן. מקובר. אלחוט זה לא רק מקצוע. זה הגיון. אם את יודעת עם מי את עובדת אז להגיון יש יותר משמעות. אנחנו תמיד הכירונו אחד את השני בעליה ב', כי ידענו איך ההגיון עובד אצל כל אחד. והנה לא מצליחים ליצור קשר עם ספינות הדייג.
- ש. אפוא הן היו בזמן שאתה מדבר?
- ת. הן יצאו רק ממצרים.
- ש. עם היהודים עליהן.
- ת. עם היהודים עליהן ויצאו. רצו לומר להם: אל תשוטו לחיפה, כי יהיה ים סוער ונוראי, אלא רק ליפו.
- ש. לאן הם יכלו להכנס ביפו?
- ת. אלה היו ספינות דייג. יכלו להיכנס לנמל תל-אביב או דבר כזה. ולא מצליחים ליצור אתן קשר. מתקשר אלי יוסי הראל ואומר לי: עזריאל, יושב אתי פה משהליה מהמוסד לעליה. איני זוכר את שם המשפחה שלו. הוא אומר: יש לנו בעיה. אם הם ימשיכו לחיפה יהיה אסון נוראי, הם יתנפצו על הסלעים בדרך ויוציאו את המעיים שלהם בהקאות. אמרתי לו: לי הרי אסור להתערב בקשר. אבל אם תתנו לי גיבוי. בודאי הוא יתבע אותי למשפט.
- ש. מי יתבע?
- ת. שוקי מקובר. תתנו לי גיבוי ובעוד חצי שעה יהיה לכם קשר. הוא אמר: אתה מכוסה לאורך ולרוחב. הפעלתי את התחנות של האלחוט בראדרים.
- ש. אלה היוניות מה שנקרא? התחנות לאורך החוף?
- ת. היו לי 6 תחנות. בכל אחת היתה גם תחנת אלחוט. אמרתי להם לפי סדר: תקראו את הקוד של הספינות וצאו מתוך הנחה שהן שומעות אתכם ואתם לא שומעים אותן. כי אני מכיר את ההגיון של משתחליה ושל הדייגים. פלאחים אבל עם שכל. ואני אומר להם: אם אתם לא שומעים אותי בגל זה וזה, תנסו בגל זה וזה בעוד רבע שעה ונותן להם בדיוק את הזמנים. תנסו בגל זה וזה בעוד רבע שעה.
- אז אני טעיתי. זה לא לקח חצי שעה אלא זה לקח 20 דקות והיה קשר. נוצר קשר וכולם מאושרים. אני מרים טלפון למטה המודיעין ואומר: יוסי, לך תעלה על מגדל שלום.
- ש. יוסי הראל?
- ת. היו שני יוסקה הראל ושניהם היו בחיל הים. זה שהיה השותף שלי היה הבכיר. אמרתי להם: לכו תעלו על הגג של מגדל שלום. כשתגיעו אל תתחילו עם "הלו, הלו", איך שומעים אותי?" תקחו את המכשיר ותדברו. נטו יש לכם את הקשר. הם באו ודברו. אמרו להם שיש שינוי בתכנית ושלא יסעו לחיפה אל ליפו.
- מי שהיה מפקד המבצע נדמה לי שהיה לובקה, בפורט סעיד.
- שינו את התכנית. באמת חסכו להם כאב ראש גדול וסכנה. אבל שוקי לא יכול היה לבלוע את זה.
- ש. למה?
- ת. באיזה רשות התערבתי בקשר כשאני רק בגילוי. ביורוקטיה! אמרתי לו: קודם כל מה המטרה העיקרית? עזוב אותי עם כבוד. המטרה העיקרית היתה להגיע לספינות, אז הגענו. אני

לא שואל למה אתה לא הצלחת. אני שואל רק למה אתה כועס? רצו לעשות לי משפט, אבל כבר עמדו מאחורי העניין הזה. זאת דוגמה קלסית מה זה הגיון של אלחוטאי.

החברה שהקימוני אחר כך, ששמה היה יודפת, והיו לי כמה ספינות דייג ואניית קירור שהובילה את הדגים, עם אותם האנשים. מה להגיד? אז לא טעיתי בהם וגם אחר כך לא טעיתי בהם. הדייגים הם עם סדר נורמלי, עם הבנה של בן אדם עם הגיון. לא מתחכמים. אני אומר לו: תעשה כך, תעשה כך. צא מתוך הנחה שאתה כן שומע אותי, אבל אני לא שומע אותך. תשדר על גל זה או על גל זה. תמיד זה עבד.

ש. מי עוד אתה זוכר מהדייגים?

ת. אני אזכר. היתה להם גם תחנת אלחוט בנמל יפו, בשביל דייגים. בחורה הפעילה את זה, הדורית, ילדה נחמדה מאוד, שהיתה אתנו בפלמ"ח. לא ראיתי אותה 30 שנה.

ש. היא היתה בפלמ"ח?

ת. אני חושבת שראיתי אותה בכנס הפלמ"ח. היתה אתנו עוד אחת בשם סימה. אף פעם לא התראינו מאז. שמעתי שהיא נפטרה. היא מאשדות יעקב. אמרתי: איזה עוול אתם עושים? רק מי שנדחף מראיינים אותו? היא היתה אמיצה. תמיד הזכירה לי את הסרט "עלובי החיים". איך האנגלים היו זורקים עלינו רימוני עשן. היא היתה אחות במקצועה עם תיק והיתה מיד מנגבת את הבן אדם ועוזרת לו, וזורקים בחזרה את הרימון. איזה אומץ. אלה האנשים הנפגעים. זה מה שאני קורא היסטוריה מסולפת. היא באמת היתה משהו, שהייתי מתגאה בה לא פחות מחנה סנש או מחביבה רייק.

ש. אתה זוכר את שמה?

ת. סימה. בכל מקום אני מזכיר אותה. את שם משפחתה אני לא זוכר. ניסן דגני ודאי יזכור אותה.

ש. הוא מזכיר אותה בספרו.

ת. אני הכנסתי את זה. אף אחד לא מזכיר אותה. אני אהבתי את הבחורה הזאת. איזה אומץ. איזה מסירות. היתה קטנה, אמיצה. מסורה עד הסוף. היא היתה נשמה טובה. כאלה לא זוכרים. פעם ביקשתי שיזמינו אותה לאיזה כנס, 25 שנה ל"אקסודוס". היא לא רצתה לבוא.

היה עוד בחור אחד, בשם מירי. קיבוצניק. גם כן לא נדחף. אלי הם באים. בא יוסי, בא מיכה פלד. הם יודעים שצריך לארגן, ואני מרים טלפון. אבל כשיכולים להסתדר לבד גם לא יגידו לי. ציבור אנשים שבאים ממקומות שונים, עם חינוך שונה ועם רקע שונה ולהביא אותם למכנה משותף צריך מנהיג גדול וההנהגה, ולא הקוד שבספר, היא שמדריכה.

כששואלים אותי מהי ההשכלה הפורמלית, אני אומר: אין לי השכלה פורמלית. ההשכלה הפורמלית היחידה שהיתה לי זה הפלמ"ח. אבל אני לא רציתי יותר. אני לא צריך תעודות. בפלמ"ח לא חילקו תעודות. אבל אדם שלא נקלט על ידי החברים שלו, צריך למלא כמה דפים? הוא לא נקלט על ידי חבריו בקשר. וזה הדבר הכי גדול שהיה בפלמ"ח. לא היו שם דרגות, לא היו תלבושות, אבל כל אחד ידע כמה הוא חייב, לא כמה הוא מקבל. אין לך מושג מה שזה היה. היתה תקופה שכל אחד התבייש.. את יודעת מה היה העונש הכי גדול בתקופה ההיא? לא לתת למישהו ללכת לאיזה פעולה. את יכולה להסביר את זה למישהו היום? כשאומרים למישהו: אתה לא בסדר, בפעולה הבאה אתה לא משתתף. זה היה פסק-דין מוות. מה אנשים לא עשו שזה לא יקרה, שיגידו: אתך אני לא יוצא.

הדוגמה האישית... הרי זה לא התחיל בצנחנים שאומרים "אחרי". זה התפתח לזה. גם אז אמרו "אחרי". זה כל היופי. מה שהיה נכון אז נכון גם היום. אם יהיה כישלון בטחוני בארץ, זה רק בגלל החינוך המוסרי פה. בן-גוריון פחד מזה פחד מוות. רק מזה הוא פחד. את מתירה רק קצת את החבל, ועוד קצת, ועוד קצת. בן-גוריון בזה היה קפדן. היום היו מגרשים מישהו מהצבא שהוא גנב שק סוכר? את יכולה להעלות על הדעת שאז מכרו נשק לערבים?

ש. זה לא יאומן.

ת. היום יש משפטים כאלה.

ש. בלי סוף. של אלה שמתגלים.

ת. זה מה שאנחנו יודעים.

ש. איך היה הקשר עם מחלקות קשר בחילות אחרים?

ת. אני אתן דוגמה ממלחמת סיני. היו פה 3 משחתות צרפתיות. בן-גוריון לא רצה להתחיל שום דבר עד שלא נקבל מטרייה אווירית, ימית ותוספת... זה היה מבצע גדול. אני מוכרח להגיד שהצרפתים ביחס להיום נתנו לנו הכי הרבה, וזאת עבודה של שמעון פרס. הוא היה פרו-צרפתי בצורה אפילו מוגזמת. היתה אווירה צרפתית. האמריקאים לא נתנו לנו כלום. האנגלים שנאו אותנו. שמעון פרס אז בנה את התעשייה האווירית צרפתי, שמעון פרס בנה את הכור צרפתי. הכל הלך עם הצרפתים. היתה פה אווירה כזאת. כמה קצינים של צה"ל היו באלג'יר לעקוב אחרי... ולייעץ לצרפתים מה שקורה שם. אנשים לא יודעים את כל זה.

ש. למה אתה חושב שהצרפתים היו צריכים עצות של אנשי צה"ל? צה"ל עוד לא היה אז חייל...

ת. לאנשי צה"ל היה ניסיון של יחידות קטנות, של לחימה בטרור והם רצו... הרבה קציני צה"ל היו בסיוורים שם כל הזמן. אפוא למדו רוב הבכירים שלנו? בבתי ספר צבאיים צרפתים.

ש. גם בחיל הים, ב-Ecole Navale ובאחרים.

ת. נכון. הצרפתים נתנו לנו באמת הרבה סיוע. לא רק כספי, אלא גם איפשרו לנו להתקרב מדובר על גנרל קניג, שהיה כל כך פרו-ישראלי. הוא היה היו"ר של מילה ברנר, של [יעקב] מרידור, של ה"חברה הימית להובלת פרי". כולם היו אנשים שגדלו ליד ציים אחרים. לעבוד עם עליה ב' יצא לי, לעבוד... עם גורמים זרים. א' מתוך סקרנות, ב' היה לי ציוד באנייה שאיפשר לי. הם לא ידעו שהחלפתי את השם. השתמשתי בשם הקודם ועם הדגל הקודם והייתי מעביר מברקים לכל החברה לבתים שלהם.

ש. מה זאת אומרת לבתים?

ת. למלחים, לצוות. היו מבקשים לשלוח מברק הביתה. הצוות היה אמריקאי. אף אחד לא העלה על הדעת. חיובים הלכו על השם הקודם של האנייה. עד שבררו שיש שם קשר.

ש. דיברת עכשיו על הקשר עם האניות הצרפתיות במלחמת סיני. אבל רציתי לדעת איך היה הקשר בתקופה שהיית ראש מחלקת קשר.

ת. אז לא עבדנו עם גורמים זרים. אבל יש שפה בינלאומית ויש קוד בינלאומי ויש שעות.

ש. זה הקשר עם אניות זרות.

ת. כן.

ש. ובין אניות חיל הים לבין עצמן?

- ת. זה כבר דבר אחר. זה היה כבר מקודם.
- ש. אבל היה קשר.
- ת. קשר פנטסטי.
- ש. וביניכם לבין חיל האוויר?
- ת. גם כן היה קשר, טוב מאוד אפילו. עובדה שעם האנייה איברהים אל-אוול, אני הייתי מעורב בעניין הזה.
- ש. בתור מילואמיניק.
- ת. כן. בתור מילואמיניק. אחר כך למרות שעזר וייצמן טוען שחיל האוויר כבש את האנייה, חיל הים עשה עבודה יפה.
- ש. מעבדות היו לכם?
- ת. כן. ודאי.
- ש. פה, בתל-אביב?
- ת. בכל מקום היה.
- ש. עבדו גם חיילים, או אזרחים עובדי צה"ל?
- ת. לא. היו אנשי חיל הים. אנשי השירות הימי.
- ש. נשאר לכם קצת ציוד מהבריטים?
- ת. אני חושב שיש במוזיאון "אליהו גולומב" איזה מקלט משדר קטן.
- ש. בארכיון תולדות ההגנה.
- ת. יכול להיות שיש בעוד מקום אחד, במוזיאון חיל הים, אצל יוסקה אלמוג. הוא יראה לך. אני נתתי לו את הדגל של "אקסודוס". איך זה הגיע לידי זה לכשעצמו מעשה נסים. אחד הקצינים של אחת המשחתות הבריטיות, לפני מותו, ברודזיה, נתן את הדגל לחבר שלו שהיה יהודי, ברודזיה, בסליסבורי. היהודי הזה לא ידע מה עושים עם זה. הוא מסר את זה לקונסוליה או בסליסבורי או בניירובי. הוא היה קשור קצת לאצ"לניקים. אז הוא הביא את זה לבגין. בגין, אני מוכרח לציין, היה ג'נטלמן. הוא אמר: זה מגיע לאנשי עליה ב'. אני מקבל טלפון מאיש שהכיר אותי שם ואמר: עזריאל, יש דגל כזה וכזה. מה לעשות אתו? אמרתי לו: שלח אותו אלי וקודם כל אני אבדוק אם הוא אותנטי. הוא שלח אותו אלי ומצאתי שכתוב עליו: made in Venezuela. זאת אומרת שזה אמיתי. ויש עליו חורים של יריות. החתמתי את יוסי ואת אייק ואת כולם על הדגל, קיפלתי אותו והכנסתי אותו לכספת שלי.
- במלאת 40 שנה ל"אקסודוס". אמרתי שבאיזה שהוא מקום זה לא פייר, זה שייך לעם ישראל. היה כנס בהיכל התרבות. עמד מפקד חיל הים, בן-שושן, ואנחנו עמדנו בצד, יוסי, מיכה וכל המלווים. פרשתי את הדגל לפני כל החבר'ה ואני אומר למפקד חיל הים: אני רוצה למסור לידך הנאמנות את הדגל של אחת מהאניות שאפיינו ביותר את עליה ב', שהיה בה מעשה גבורה, והם למעשה האנשים שהיו הבסיס להקמת חיל הים אחר כך. תשמרו את זה למשמרת. ונתתי לו את הדגל. שמחתי מאוד שנתתי לו את הדגל.

צד ב'

כשירדנו מה"אקסודוס" זה היה שוק. שאתה יושב ושומע מקהלה של 30 או 50 ילדים, פליטי חרב מהגיהנום הזה ושרים שירי פלמ"ח שלימדתי אותם בדרך. אמרתי לו [?] את המלה שאני לא יודע מאפוא זה בא לי: יכול להיות שהיה כישלון שלא הצלחנו להכניס אותם ארצה, אבל ניצחנו בזה שהכנסנו את כל המדינה לתוך האנייה.

ש. ואת העולם גם בעצם.

ת. אני דיברתי על המדינה. אם זה לא היה מספיק, היתה ועדה אנגלו-אמריקאית בארץ ואבא אבן הלך אתם להראות להם והם שמעו. האנגלית שלי לא היתה של שייקספיר, אבל ביקשתי את הכומר גראו שיקריא באנגלית. אני כתבתי את החומר, את הרשימה אני כתבתי. טענתי, היום אני כבר לא טוען, שלא נתנו קנה-מידה אמיתי למה שהיה, מה היתה "אקסודוס". היא לא היתה אניית מעפילים. היא היתה סמל שבו אנחנו שברנו את הארמדה האנגלית. זה לא יעזור לאף אחד. הבויקוט, המרד הזה נשבר פה.

אני פגשתי אנגלי אחד מהחברה British-India. הוא הגיע למסאווה. זאת חברה אזרחית, B.I., משנת 1957-58, ואני מעמיס אנייה עם בשר במסאווה. היה לי שם מפעל בשר גדול, אינוקדיאה, שימורים ובשר. ואני שולח לגיברלטר משלוח גדול. עם החברה הזאת שלחתי הרבה מאוד. הוא רואה שאני עובד בלילה עם הערבים ומדבר אתם ערבית, ועם האיטלקים אני מדבר איטלקית. כל הלילה שמח שם. 40 מעלות בחושך. אז הוא מזמין אותי אליו לקבינה ואומר: אני רוצה להזמין אותך לכוס בירה. אמרתי לו: בתענוג רב. ישבנו והוא מזג בירה והוא שואל: מה ה-nationality שלך? אמרתי לו: Israeli? אז הוא שואל: You mean Palestinian אמרתי לו: Well, you may call it this way. It is now Israel. הוא אמר: I can not believe it. I tell you something. I was the first officer at this blockade when I was stationed in Haifa and I want to tell you: we did it because it was orders, we did not like it, but now when I see your people how your .are working, I have never been since than in Israel. I believe you will do any bloody thing Listen, we did not hate you. Could you imagine 100,000 people want to come home, out of the holocaust, and you people, a civilized nation, are preventing them, only because of one man - Bevin. The whole British Nation was in favour. I, the hell, he hated us so much, and he is a Socialist!

והסברתי לו את הצד הציוני ונהיינו ידידים גדולים. כל פעם שהיה עובר את מומבסה או אחד המקומות האלה היה מגיע מברק: Arriving Massawa at this and this hour (מגיע למסאווה בשעה זו וזו). הייתי תמיד יורד ומביא לו מתנה - היה אז בשר קפוא, שיביא לאשתו. הייתי נותן לצוות ארגז שיהיה להם אוכל טוב ומבלה אתו לילה. הוא היה מביא לי תמיד מתנה פירות ממומבסה ומהמקומות האלה. ונוצרה ידידות כזאת. ואתה אומר לעצמך: איך היינו שונאים כאלה? אז מסתבר שזה כך.

היתה לנו תכנית ברדיו, ושואל בן הרצל [?], במלאת 25 שנה ל"אקסודוס", עם מי הייתם רוצים לדבר? היתה תכנית שהיתה צריכה להיות שעה וחצי ונמשכה 6 שעות. אמרתי: אם היית יכול למצוא את הקפטן של ה-Fleet שמנע מאתנו את הגישה לארץ, היה מעניין. אם הוא עדיין חי הייתי מזמין אותו ארצה. הפעילו פה את הצי הבריטי ואת הבי.בי.סי. את כל העולם. אחרי 40 דקות מצאו אותו באיזה בית אבות בסקוטלנד. בינתיים בתכנית שרה ברכה צפירה. ואז אנחנו מדברים אתו. ואני מרגיש לפי הקול שהוא זקן, והוא היה מבולבל. אמרנו לו

שאנחנו משחזרים את מה שהיה בשנת 1946-47 ואנחנו יודעים שאתה היית מעורב בדרגה כזו או אחרת בצי הבריטי.

אי אפשר היה לעצור אותו אחר כך. הוא כל כך התרגש והוא כל כך הסביר איך שהם היו חייבים למלא הוראות בניגוד לרגש שלו. אמרתי לו: תשמע, אם קו הבריאות שלך מאפשר לך, אני רוצה להביא אותך לביקור בישראל ושתראה מה אותם 4,500 איש בנו את עצמם ואת המדינה ומה היה קורה אם הם לא היו באים. הוא היה כנראה חצי משותק. הוא אמר: הייתי עושה את זה ברצון. שאלתי: אולי אתה רוצה שיבוא מישהו מהמשפחה, תגיד לי. זה מצא חן בעיני. מדוע? אצל הבריטים זה ישנו. להכיר בכמה דברים שבאותה תקופה הם חשבו אחרת. ואני נתקל בהם. היום כבר פחות. אבל כשהייתי בעבודה, זה ממש לא יאומן. חושבים שהעולם הוא גדול, אבל הוא קטן.

פעם לקחתי אנייה לוייטנאם. הייתי ספק של הצבא האמריקאי. אנייה עם בשר שלקחתי לוייטנאם. תפסתי אנייה, נתתי להם תוספת בונוס וכי ויוצאים לדרך. כשהוא הגיע לבואנוס איירס להעמיס, באתי לפגוש אותו. הם יצאו מאנגליה. הוא אומר לי: אני לא מתפלא שבן-דודי כל כך התפעל מכם. הכל עובד. שאלתי: מי זה בן-דודך? והוא אומר: צ'רלס אורד וינגייט. יפה?

ש. יפה מאוד.

ת. הוא בא לוייטנאם, לסייגון. חיכיתי לו כבר בסייגון, והוא אומר לי: כמה אתם? איך אתם מספיקים את הכל? אמרתי לו: It does not go by the number, only by the quality. הוא היה איש כל כך נחמד, כל כך דומה לבן-דוד שלו. גבוה, עם האף הזה הבולט. והם כל כך מתגאים בבן-דוד, אורד וינגייט. הם היו גם בעלי אותו שם, צ'רלס אורד וינגייט. משפחה מכובדת מאוד. קיבלתי ממנו פעם מכתב.

אני מוכרח להגיד שיש גם הנאות בכל הדברים האלה. היתקלויות שלא קורות בחיים נורמליים של 9 עד 5 באיזה משרד. זה מה שקרה. אני נתקלתי בהמון מקרים שהיו קשורים בעניינים שלנו.

ביקרתי פעם את האיש שהיה למעשה מספק לנו את הכל במרסיי.

ש. בתקופת ההעפלה?

ת. כן. בכל מיני אנשים. אחד הספיק ואחד עשה ניסיון כזה או אחר, אבל אף אחד לא חזר על הניסיון של השני. תמיד לכל אחד היה משהו מיוחד שקרה לו.

סוף ראיון שני עם עזריאל ענב